

Каплінський В.В.,

Фрицюк А.В.

ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ГАЛУЗІ

В умовах ринкової економіки особливого значення набуває вища економічна освіта, оскільки реформування економіки, утвердження ринкових принципів господарювання поставило перед системою вищої економічної освіти завдання щодо підготовки фахівців нової формації в галузі економіки.

Кваліфікація «економіст-бухгалтер», «аудитор», «маркетолог», «фінансист», «комерсант», «товарознавець», «технолог виробництва», «менеджер», «рекламіст» та ін., вказує на широкий спектр різноманітної професійної діяльності. Всі означені спеціальності здатність до гнучкого реагування на сучасні обставини, вміння швидко засвоювати нові види діяльності, отже, потребують професійної мобільності.

Проблема професійної підготовки майбутніх фахівців економічної галузі знаходиться в центрі уваги багатьох учених.

У психолого-педагогічній проблематиці останніх років професійна мобільність посідає чільне місце. Низка вітчизняних науковців досліджували професійну мобільність як особистісну якість, що стосується: майбутніх учителів (Н. Брижак, Н. Грицькова, О. Кіліченко, Ю. Клименко, О. Козлова, Ю. Музиченко, Р. Пріма), майбутніх офіцерів (А. Ващенко), майбутніх фахівців аграрної сфери (І. Герасимова), соціальних працівників (Т. Гордєєва), викладачів вищої школи (В. Гринько), майбутніх економістів (Є. Іванченко), майбутніх психологів (В. Зубко), майбутніх менеджерів-аграріїв (Н. Кожемякіна), майбутніх магістрів педагогіки вищої школи в умовах сталого розвитку (Н. Коробко), майбутніх кваліфікованих робітників (Л. Сушенцева), майбутніх інженерів (І. Хом'юк) тощо. Крім того, досліджували професійну мобільність фахівця як науково-педагогічну проблему (В. Володавчик), розвиток професійної мобільності викладачів інформатики у системі науково-методичної

роботи коледжів (Т. Павлиш), проблему соціально-професійної мобільності сучасного фахівця у контексті реформування системи вищої освіти (Ю. Сачук), професійну мобільність як складову системи професійного розвитку сучасного фахівця (Н. Сургунд) тощо.

Процес формування професійної мобільності особистості залежить від низки чинників, серед яких найбільше значення мають такі: вплив на становлення майбутнього вчителя соціально-економічних криз; модернізація системи вищої освіти; впровадження сучасних інформаційних технологій, наявність запасу знань; чітке усвідомлення своїх професійних обов'язків.

Отже, професійна мобільність є важливою якістю майбутніх фахівців. Тому важливо забезпечити її формування під час навчання у закладі вищої освіти, оскільки це готує майбутніх фахівців до змін, котрі виникають у нашій державі в зв'язку з нестабільністю розвитку економіки, від чого залежать усі сфери нашого буття.

Згідно з освітньо-професійною програмою відповідного напрямку підготовки, професійна підготовка фахівця з вищою економічною освітою охоплює чотири блоки дисциплін, які формують сучасний світогляд і зумовлюють потребу в постійному оновленні соціально-економічних знань, умінь, навичок: гуманітарний, природничо-науковий, загальноекономічний і блок дисциплін професійної підготовки. Загалом професійна підготовка сучасних економістів передбачає розуміння ними закономірностей формування та розвитку відтворювальних процесів на макро- і мікрорівнях, у взаємозв'язку з розвитком політичних, культурних та інших суспільних процесів. Головні вимоги до професійної підготовки фахівців економічних спеціальностей в освітньому процесі вищого навчального закладу реалізуються через наповнення кількох важливих дисциплін новітньою науково-практичною інформацією для посилення значущості інтегрального принципу наступності у вивченні навчальних курсів економічного блоку, які безпосередньо відповідають за формування відповідних загальних і професійних знань майбутнього фахівця економічного профілю. Серед дисциплін економічного блоку найбільш значущими є такі навчальні курси, як: «Економічна теорія», «Маркетинг»,

«Бухгалтерський облік», «Економетрика», «Логістика», «Міжнародна економіка». Ці та інші навчально-економічні дисципліни постійно взаємодіють із дисциплінами гуманітарного й природничо-наукового блоків. Встановлення логічних зв'язків між економічними дисциплінами базового навчального плану – одне з основних методичних завдань економічної підготовки майбутніх фахівців. Забезпечення такого міжпредметного зв'язку у процесі освітньої підготовки студентів-економістів дасть змогу сформувати цілісне, системне знання основ економічних наук, необхідне майбутнім економістам.

Практика показує, що недоліки, характерні для сучасного процесу підготовки економістів у ЗВО, виражаються в тому, що більшість випускників за рівнем професійної підготовки не відповідають вимогам роботодавців. Цей висновок багаторазово підтверджений результатами опитувань керівників підприємств та кадрових служб. З цієї ж причини випускники самі нерідко відмовляються від працевлаштування за отриманою спеціальністю. Сучасний ринок праці характеризується мобільністю, гнучкістю, динамікою та інноваційними змінами. Під впливом цього змінюються і вимоги роботодавців. Нині до професійної підготовки молодих економістів роботодавці висувають такі вимоги: високий професіоналізм і навички роботи з великим обсягом інформації; висока стресостійкість, готовність до ефективної поведінки в кризових ситуаціях; готовність до неперервної самоосвіти й самовдосконалення, підвищення професіоналізму; уміння й навички ділового спілкування, вміння працювати в команді, дотримання корпоративної етики; уміння приймати виважені і відповідальні рішення, у тому числі – в нестандартних ситуаціях; навички виконавської дисципліни; здатність до аналітичного і критичного мислення; здатність до самостійності та самоуправління діяльністю; підвищення компетентності фахівця; підготовка фахівця таким чином, щоб на базі отриманої освіти він мав можливість у разі необхідності оволодіти новою спеціалізацією або навіть новою спеціальністю; глибока теоретичну підготовка; комунікабельність; здатність до швидкого «реагування»; здатність мислити на перспективу; організованість; трудова дисциплінованість. І однією з

найголовніших вимог сьогодення у підготовці майбутніх фахівців економічного профілю є підготовка їх до професійної мобільності.

Проблема професійної мобільності особистості постійно перебуває в колі наукових інтересів педагогів і психологів. Нині, коли в Україні відбуваються докорінні соціально-економічні перетворення, переосмислення соціокультурних цінностей, вона набуває особливої актуальності. Від сучасних фахівців економічної галузі вимагають не тільки високого рівня фахової компетентності, постійного самовдосконалення, ціннісного ставлення до професії, а й розвиненої фахової мобільності. У професійній мобільності особистості виражені здатність і готовність працювати в умовах швидких динамічних модифікацій; успішно змінювати види діяльності.

Для використання потенціалу фахівців повною мірою потрібно підвищити їхню професійну мобільність. Проблема мобільності фахівців економічної галузі в Україні як пострадянській державі постає особливо гостро, це пояснюють тим, що система освіти розвивалася в межах принципів і вимог, які утверджували консервативність і сталість. У зв'язку з динамізмом сучасних суспільних перетворень виникає потреба у фахівцях, які вміють аналізувати соціально-економічні тенденції, ухвалювати й реалізовувати нестандартні рішення в умовах ринкової конкуренції, усувати стереотипність із виробничої й особистісної сфер. Саме тому підготовка фахівців, здатних до професійної мобільності, є однією з найважливіших проблем сучасної професійної освіти.

Посилення уваги до формування професійної мобільності вмотивоване швидкими соціальними змінами, які змушують особистість постійно змінювати свої життєві орієнтири та перетворювати саму себе. Особливої значущості набуває самоактуалізація особистості, її мотивація, розвиток особистісних якостей, які вможливають професійну мобільність.

Існують різні види мобільності, що виявляються у сферах життєдіяльності людини, – це соціальна мобільність, кар'єрна мобільність, трудова мобільність, професійна мобільність, академічна мобільність, культурна мобільність та ін.

Теоретичні аспекти дослідження мобільності пов'язані насамперед із вивченням соціальних переміщень та виявом їхніх причин і закономірностей.

Так, у 50-60-ті роки ХХ століття з'явилася низка робіт, присвячених окресленню основних напрямів соціальної мобільності: по вертикалі й горизонталі. Мобільність, пов'язана з вертикальним рухом, – це зміни роботи, зумовлені зміною освітнього рівня працівника. Горизонтальна мобільність виникає через зміни всередині соціальних груп: перехід з однієї групи в іншу або з однієї галузі в іншу.

В останні роки збільшилася кількість праць, автори яких дотримуються комплексного підходу до потрактування проблеми професійної мобільності, зважаючи на досягнення різних наукових галузей. Дослідження професійної мобільності як психологічного феномену, що має певні детермінанти формування й динаміки, дає змогу акцентувати увагу на особистісному компоненті проблеми та сприяє успішному пошуку шляхів професійно-особистісної адаптації суб'єкта в мінливому середовищі [5].

Професійний розвиток – це постійний розвиток особистості фахівців економічної галузі, підвищення професійної майстерності та компетентності. Поки що він не має нормативних критеріїв оцінки. На відміну від цього професійна кваліфікація характеризує компетентність, його підготовленість та досвід, а тому є предметом оцінювання якості професійної діяльності.

Уважаємо ефективними педагогічними умовами, що забезпечують формування готовності майбутніх фахівців економічної галузі до професійної мобільності такі: забезпечення формування мотивації та потреби у професійній мобільності; створення в студентському колективі сприятливої соціально-психологічної атмосфери для вияву активності та особистісного розвитку студентів; розвиток самостійності студентів через організацію їхньої самоосвіти та самовиховання, формування навичок самоосвітньої діяльності, навчання методів та прийомів самореалізації; організація педагогічного керівництва цим процесом на основі індивідуального підходу, налагодження суб'єкт-суб'єктної взаємодії між студентами і викладачами.

Отже, професійну мобільність ми розглядаємо як інтегративну, динамічну особистісну якість, що передбачає внутрішню свободу, здатність самостійно знаходити шляхи вирішення конкретних дидактичних завдань, виявляти

нетрадиційне мислення; якість базується на стійких цінностях та потребі у саморозвиткові, здатності швидко реагувати на зміни в соціумі завдяки власній професійній компетентності, здатності швидко адаптуватися до реальних життєвих ситуацій.

Особистість зі сформованою професійною мобільністю має відрізнятися особливою осмисленістю життя, прагненням до сенсу, що є однією з найважливіших потреб людини, задоволення якої, визначається здатністю взяти на себе відповідальність, вірою у власну здатність здійснювати контроль над своєю долею. Ключовим показником наявності особистісного сенсу є осмисленість життя. Осмислення життя визначається як осмисленість минулого, сьогодення і майбутнього, як наявність мети в житті, переживання індивідом онтологічної значущості життя. Л. Пілецька наголошує, що саме осмислення життя є необхідною і достатньою умовою розвитку гармонійної особистості, яка здатна до безперервного творчого саморозвитку й мобільного реагування на зміни зовнішнього світу [6]. Саме зі сформованою професійною мобільністю майбутньому фахівцеві простіше буде адаптуватися до сучасних умов професійної діяльності [5].

Отже, аналіз психолого-педагогічної літератури з досліджуваної проблеми з точки зору соціології, психології, педагогіки дав можливість зробити висновок, що найбільш продуктивним у дослідженні цієї складної інтегративної особистісної якості є міждисциплінарний системний підхід. Варто відзначити важливу суттєву характеристику професійної мобільності майбутніх фахівців – її незавершеність у процесі професійної підготовки в університеті, оскільки ця особистісна якість розвиватиметься у них впродовж усієї професійної діяльності й постійно потребуватиме вдосконалення.

Отже, аналіз літератури з проблеми дослідження дозволяє зробити висновок, що професійна мобільність майбутніх фахівців економічної галузі виявляється в здатності успішно змінювати види діяльності у сфері діяльності; швидко адаптуватися залежно від ситуації; у володінні високим рівнем фахових знань, досвідом їх удосконалення й самостійного набуття; у готовності до саморозвитку в діяльності. Саме тому професійна мобільність майбутнього

фахівця економічної галузі є фундаментом ефективності його реагування на різні проблемні ситуації, які можуть виникнути в майбутній професійній діяльності.

Література:

1. Кожемякіна Н. І. Соціально-педагогічні умови формування професійної мобільності майбутніх менеджерів-аграріїв: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. О., 2006. 20 с.
2. Латуша Н. В. Професійна мобільність як чинник професійної успішності молодого фахівця. [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <http://int-konf.org/konf022015/1010-latusha-n-vprofesyna-moblntst-yak-chinnik-profesynoyiuspshnost-molodogo-fahvcsya.html>.
3. Майборода Р. Методологічні основи мобільності як професійно значущої характеристики випускника-економіста. *Естетика і етика педагогічної дії*. 2015. Вип. 11. С. 19-31.
4. Сушенцева Л. Л. Проблема професійної мобільності у контексті міждисциплінарного підходу. *Теорія і методика професійної освіти*. № 1. 2011. С. 3-11.
5. Фрицюк В. А. Адаптація студентів до навчального процесу у вищому педагогічному навчальному закладі. *Наукові записки. Серія: Педагогіка і психологія*. ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2007. Вип. 20. С. 166-171.
6. Пілецька Л. Соціально-психологічні складові професійної мобільності особистості. *Науковий вісник Миколаївського державного університету ім. В. О. Сухомлинського : зб. наук. праць. Сер. Психологічні науки / [за ред. : С. Д. Максименка, Н. О. Євдокимової]*. Миколаїв, 2015. С. 385–395.